

УДК 378.016:78

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Остапенко Н. І.

У статті обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу як методологічної основи професійної підготовки майбутніх учителів музики. Розглянуто сутність поняття "професійна компетентність, основні види професійної компетентності вчителя музичного мистецтва. Визначено фахові музичні компетенції, якими повинен володіти педагог-музикант. Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, професійна компетентність майбутнього вчителя музики, фахові музичні компетенції.

В статье обоснована целесообразность использования компетентностного подхода как методологической основы профессиональной подготовки будущих учителей музыки. Рассмотрены сущность понятия "профессиональная компетентность, основные виды профессиональной компетентности учителя музыкального искусства. Определены профессиональные музыкальные компетенции, которыми должен обладать педагог-музыкант. Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, профессиональная компетентность будущего учителя музыки, профессиональные музыкальные компетенции.

The article substantiates the expediency of competence-based approach as a methodological foundation of professional training of future music teachers. The author considers the essence of the concept of "professional competence" and the core professional competencies of a music teacher. Specific professional competencies that a music teacher should acquire are determined.

Key words: competence, competence-based approach, professional competence of a future music teacher, specific musical competencies.

Постановка проблеми. Прагнення України до Євроспільноти, стратегічні пріоритети політики в освітній галузі спрямовують вищі навчальні заклади на підготовку кваліфікованих фахівців із високим рівнем професійної компетентності, здатних оперативно реагувати на будь-які зміни в освітньому процесі, спроможних планувати свої дії та самостійно їх вирішувати. Важливого значення у вирішенні цих завдань набуває компетентнісний підхід, який на сучасному етапі уособлює інноваційні засади освіти та відповідає прогресивним світовим стандартам, а також передбачає підготовку освіченої, духовно багатой, інтелектуально зрілої, відповідальної особистості фахівця, зокрема вчителя музичного мистецтва, здатного розкрити власну індивідуальність у процесі професійної діяльності. Це передбачає суттєве оновлення змісту діяльності вищої школи, орієнтованої на різні кваліфікаційні рівні; створення умов для активної соціальної дії, розвитку креативності майбутніх учителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні аспекти компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів висвітлені у фундаментальних працях з психології та педагогіки (А. Андреев, Е. Заєр, І. Зимня, І. Зязюн, О. Савченко, О. Овчарук та ін.). Теоретичні та організаційно-методичні аспекти означеного підходу до навчання проаналізовано у розвідках Н. Бібік, С. Бондар, І. Булах, О. Дубасенюк, І. Зимньої, В. Краєвського, Н. Кузнецової, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, О. Пометун, С. Сисоевої, А. Хуторського тощо. Проблемою психолого-педагогічних умов та шляхами формування професійної компетентності учителя займалися О. Власова, М. Елькін, В. Калінін, Л. Карпова, В. Левицький, Н. Лобанова, А. Маркова, В. Сластьонін та ін. Питанням компетентнісного підходу у галузі мистецької освіти, його функціям у підготовці

майбутніх учителів музичного мистецтва присвячено праці Н. Гуральник, О. Єременко, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, М. Ткач та ін.

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва передбачає обрання та обґрунтування теоретико-методологічних підходів, що об'єднують принципи, способи організації та побудови теоретичної і практичної діяльності педагога-музиканта. Одним із ефективних і перспективних напрямів у розв'язанні окресленої проблеми є використання компетентнісного підходу як методологічної основи професійної підготовки майбутнього фахівця. Виходячи з цього, **метою статті** є розкриття сутності поняття "професійна компетентність майбутнього вчителя музики", визначення фахових музично-освітніх компетенцій.

Виклад основного матеріалу. *Компетентність* – це якість, що пов'язана з достатнім рівнем знань у певній галузі [2]. У словнику професійної освіти компетентність визначається як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Дослідники вважають, що компетентність означає не тільки професійні знання і досвід, а й ставлення до справи, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для досягнення необхідного результату [5].

Компетентність учителя, за визначенням О. Пометун, потрібно сприймати як об'єктивну категорію, що фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, завдяки яким педагог здатний здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності [6, с. 19].

Науковці визначають компетентнісний підхід як один із засобів реформування вітчизняної системи освіти, реалізація якого спрямована на формування, розвиток і вдосконалення комплексу особистісних і соціально-професійних знань майбутніх фахівців; як сучасний підхід до професійної підготовки майбутнього вчителя, на основі якого у студентів формується система фахових компетентностей. Сутність означеного підходу полягає в тому, що головним результатом освіти мають стати не окремі знання, навички й уміння, а й здатність і готовність людини до ефективної та продуктивної діяльності.

Сучасна педагогічна наука пояснює компетентнісний підхід як єдину систему визначення мети, відбору змісту, організаційного забезпечення процесу підготовки вчителя на основі виокремлення спеціальних, загальних і ключових компетенцій, що гарантують високий рівень та результативність професійно-педагогічної діяльності вчителя [7, с. 167]. Виходячи з цього положення, І. Зязюн окреслює основні функції даного підходу таким чином: компетентнісний підхід дозволяє більш точно визначити логіку розвитку значущих у професійному плані педагогічних знань і вмінь, що відповідають нині існуючим поняттям "педагогічна культура", "педагогічна майстерність"; на його основі можна найбільш точно визначити орієнтири у конструюванні змісту педагогічної освіти; визначення ключових, загальних і спеціальних компетенцій дозволяє розробити більш точну діагностику рівня професійно-педагогічної компетенції майбутнього спеціаліста на всіх етапах його підготовки; компетентнісний підхід, що відображає уявлення про професіоналізм та ділові якості сучасного вчителя, зумовлює позитивний вплив на розвиток інноваційних процесів у системі педагогічної освіти [3].

Таким чином, сутність компетентнісного підходу ставить на перше місце не інформованість студента, його володіння знаннями, а уміння ними оперувати, управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, розв'язувати проблеми професійного характеру. Використання такого підходу дає змогу майбутнім фахівцям розвинути власні адаптаційні можливості для вміння організувати і координувати особистісно орієнтований навчальний процес, обирати оптимальні засоби для досягнення поставлених педагогічних цілей.

У професійній підготовці майбутніх учителів музики О. Щолокова, аргументуючи педагогічну доцільність компетентнісного підходу, наголошує на необхідності трансформації змісту мистецької освіти з урахуванням таких особливостей, як: визначення переліку ключових компетентностей учителя; обґрунтування змісту кожної з них; відбір змісту навчального предмета, який може забезпечити формування окремої компетентності; встановлення рівня та показників сформованості різних компетентностей на кожному етапі й кожного

року навчання; розроблення системи контролю та корекції процесу формування компетентностей студентів [8, с. 11].

На наш думку, використання компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів забезпечує формування основних компетентностей, якими мають оволодіти студенти під час навчання. Традиційна система освіти зосереджувала увагу на набутті знань, умінь і навичок, що формувало знаннєвий підхід до навчання. При цьому акцент ставився на самих знаннях, але для чого вони потрібні, залишалося поза увагою. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь і навичок на формування й розвиток у студентів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних умовах.

Беззаперечно, ті знання, уміння й навички, які студент отримує під час навчання, є важливими, але поряд із цим актуальним стає поняття *професійної компетентності*, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентність є тим індикатором, що дає змогу майбутньому вчителю музики визначити власну готовність до життя, свого подальшого особистого розвитку.

На думку Ю. Афанасьєва, під професійною компетентністю слід розуміти сукупність професійних знань, умінь та навичок, а також засоби виконання професійної діяльності. Вчений визначає компетентність з позиції активного використання сукупності функцій та відповідальності фахівця [1, с. 24]. Загальновідомими є такі ознаки професійної компетентності, як: розуміння сутності завдань, що виконуються; знання досвіду в цій сфері й активне його впровадження; уміння обирати засоби, адекватні конкретним обставинам; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність оцінювати власні помилки й коригувати їх.

Професійна компетентність – це властивість особистості, що володіє комплексом професійно значущих для вчителя якостей, має високий рівень науково-теоретичної й практичної підготовки до творчої діяльності та ефективної взаємодії з учнями в процесі співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів.

Професійна компетентність передбачає сукупність інтегрованих знань, умінь, навичок, мотивацій, морально-етичних цінностей та досвіду, а також особистісних якостей, що дозволяють людині ефективно проектувати і здійснювати професійну діяльність згідно із суспільними вимогами щодо професії, тобто професійно самореалізуватися. Людина є компетентною не сама по собі, а відносно реалізації зовнішніх функцій, тобто успішно функціонує у відповідь на індивідуальні або соціальні вимоги, здійснює діяльність або виконує задачі.

Розглядаючи професійну компетентність, А. Маркова виокремлює такі її основні види:

- *спеціальна компетентність* (забезпечує володіння на високому рівні професійною діяльністю та здатність проектувати свій подальший розвиток);
- *соціальна* (зумовлює володіння спільною (груповою) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятими в даній професії прийомами професійного спілкування, соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці);
- *особистісна* (забезпечує оволодіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, які протистоять професійній деформації особистості);
- *індивідуальна* (володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою працю без перевантажень) [4].

Володіння означеними видами компетентностей визначає зрілість учителя музики у спілкуванні, становленні його як професіонала, у формуванні власної майстерності та індивідуальності. Однак усі ці види можуть не поєднуватися в одній особистості вчителя. Адже він може бути вмілим фахівцем, але не вміти спілкуватися чи здійснювати завдання саморозвитку. У такому випадку можна констатувати високу спеціальну компетентність та низьку – соціальну, особистісну.

У музичному мистецтві, на думку А. Козир, професійна компетентність майбутніх учителів музики повинна включати: широку ерудицію в галузі

художньої культури, педагогіки, психології, мистецтвознавства, естетики; володіння практичними вміннями та навичками (педагогічними, психологічними, хормейстерськими, інструментально-виконавськими, хореографічними, художніми); особистісні якості та здібності, необхідні для успішного здійснення функцій викладача – педагогічних (толерантність, комунікативність, організаторсько-конструктивні здібності, зосередженість, тактовність, витримка, здатність до емпатії, ідентифікації); професійних [4].

Ми вбачаємо професійну компетентність учителя музики в єдності показників його теоретичної та практичної підготовки до професійної діяльності. Основою означеної компетентності майбутнього педагога-музиканта є активний інтерес до мистецької галузі знань, якісне викладання предмета, а головне – дієве знання закономірностей особистісного розвитку людини на різних вікових етапах. Така компетентність не є вродженою якістю і в процесі навчання повинна стати предметом цілеспрямованого формування.

Структура професійної компетентності майбутнього вчителя музики включає *мотиваційний компонент* (виражається у поступовому розвитку спрямованості навчально-професійної діяльності майбутнього вчителя музики, що ґрунтується на пріоритеті цілей розвитку особистості учнів); *особистісний компонент* (якості, педагогічні та музичні здібності тощо); *змістовий компонент* (оволодіння змістом навчання, уміннями, навичками); *професійно-діяльнісний компонент* (вміщує в себе систему навчально-професійних дій. Вона передбачає оволодіння специфічними аналітичними вміннями, що дозволяють сприймати й оцінювати педагогічну ситуацію як багатомірну інноваційну педагогічну реальність; особливими професійно-діагностичними діями, що дозволяють перетворювати навчальний предметний матеріал (образотворчий, музичний тощо) у діагностичний; основами проектувальних дій, метою яких є створення гнучкої системи організації життєдіяльності учнів.

Професійну компетентність учителя музики складають *фахові музичні компетенції*, які є сукупністю базових музичних знань, сформованих умінь і навичок музикування (виконавства), досвіду оцінної діяльності та досвіду музично-творчої діяльності. Це зумовлює успішну самореалізацію майбутнього вчителя в музично-освітній діяльності. Набуття фахових музичних компетенцій стане поштовхом до вдосконалення інших предметних компетенцій, що, у свою чергу, сприятиме розширенню професійних можливостей студентів. До таких компетенцій належать:

- когнітивно-перцептивні (набуття фахових знань – музично-теоретичних, методичних), що є теоретичною і методичною основою ефективної діяльності вчителя музики;

- практично-виконавські (застосування навичок гри на музичних інструментах, сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь: вокально-мовленнєвих, ритмічно-рухових, інструментальних), що зумовлюють практичну реалізацію технологічного арсеналу в процесі навчання;

- творчі (інтерпретації, імпровізації, проектувальні вміння, творча самостійність, створення мелодій, ритмічних та музичних супроводів);

- ціннісно-орієнтаційні (формування ціннісних орієнтацій, смаків, ідеалів, мотивів).

Таким чином, під професійною компетентністю ми розуміємо єдність теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя до майбутньої професійної діяльності та основний показник наявності в нього розвиненого професійного мислення.

Компетентнісний підхід є важливим методологічним чинником професійної підготовки майбутніх учителів музики; важливим напрямком модернізації освітньої галузі, покликаним задовольнити актуальні потреби сучасного суспільства. Професійна підготовка майбутніх учителів музики потребує пошуку й застосування нових шляхів, засобів, форм навчання, нової організації навчально-виховного процесу. Компетентнісний підхід має значний потенціал для розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта та його успішної самореалізації у музично-освітній діяльності. Його застосування у професійній підготовці майбутніх учителів музики передбачає формування у них професійних

компетентностей, тобто необхідного комплексу знань, умінь, навичок та досвіду, що допоможе сформувати у них готовність до самореалізації у музично-освітній діяльності.

Література

1. Афанасьєв Ю. Л. Соціально-культурний потенціал художньої діяльності / Ю. Л. Афанасьєв. – Львів : Світ, 1990. – 160 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. Т. В. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1140 с.
3. Зязюн І. А. Мистецтво у вимірах епох і цивілізацій І. А. Зязюн // Мистецтво і освіта. – 2008. – № 3. – С. 9–16.
4. Козир А. В. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких спеціальностей [Електронний ресурс] / А. В. Козир. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_7.php – Назва з екрана.
5. Мішедченко В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах вищого навчального закладу / В. Мішедченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 6 (Ч. І.). – С. 251–257.
6. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18–20.
7. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособие / авт. сост. Л. В. Мархадаев. – М. : Издат. центр "Академия", 2002. – 368 с.
8. Щолокова О. П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей / О. П. Щолокова // Теорія і методика мистецької освіти. – К., 2007. – Вип. 4 (9). – С. 11–15.